

BIULETYN

Ekonomiczno - Statystyczny

**Materiały i cyfry z życia
ludności żydowskiej w Polsce.**

Rok II

zeszyt 2

wrzesień 1937 r.

TREŚĆ ZESZYTU

1. Żydowskie gospodarstwa rolne w Polsce.
2. Świadczenia przemysłowe wykupywane przez rzemieślników.
3. Handlarze targowi.
4. Przeciętne płace tygodniowe w zawodach przemysłu drzewnego w Warszawie.
5. Hachszara w Polsce.
6. Uczniowie-Żydzi w szkołach powszechnych.
7. Korzystający z pomocy na święta wielkanocne.
8. Wyniki wyborów do Wyznaniowej Gminy Żydowskiej w Warszawie w latach 1924, 1931 i 1936
9. Zatrudnieni w handlu.
10. Warunki mieszkaniowe młodocianych robotników z prowincji pracujących w Warszawie.
11. Periodyczne wydawnictwa żydowskie (w jęz. żydowskim i hebrajskim) w Polsce.

PRZEDRUK DOZWOLONY Z PODANIEM ŹRÓDŁA.

**Miesięcznik Biura Ekonomiczno - Statystycznego
przy tow. „CEKABE“**

WARSZAWA

Od redakcji

Z przyczyn od redakcji niezależnych nastąpiła dłuższa przerwa w ukazywaniu się naszego Biuletynu. Dokładamy jednak wszelkich starań, aby zapewnić naszym wydawnictwu trwalsze warunki egzystencji i prosimy PT Czytelników o łaskawą pomoc w tym względzie przez regularne przekazywanie należności za prenumeratę.

BIULETYN

Ekonomiczno-Statystyczny

Materiały i cyfry z życia ludności żydowskiej w Polsce.

Rok II

zeszyt 2

wrzesień 1937 r.

Materiały bez podanego źródła są oparte na badaniach Biura Ekonomiczno-Statystycznego przy tow. „Cekabe”.

Liczby ogłaszane w biuletynie, oparte na badaniach BES mają częściowo charakter tymczasowy i mogą być zmienione w późniejszych zeszytach Biuletynu lub w innych wydawnictwach B. E. S.

1. Żydowskie gospodarstwa rolne w Polsce.

W poprzednim zeszycie Biuletynu podaliśmy liczbę gospodarstw żydowskich, obecnie przytoczymy niektóre dane (wg materiałów spisu z r. 1931) dotyczące tych gospodarstw.

tabl. 1

Żydowskie zespoły rolnicze) na wsi wg wielkości
użytków rolnych (11 województw).*

Województwa:	Ogółem zespólów	Razem o wiado- mej powierzchni	Powierzchnia użytków rolnych w ha.					
			nijżej 2 ha	2-5	5-10	10-15	15-50	50 i więcej
Warszawskie	abs. 261	229	73	71	46	7	9	23
	%%	100,0	32,0	31,1	19,7	3,1	4,0	10,1
Kieleckie	abs. 925	868	367	307	99	31	38	26
	%%	100,0	42,3	35,3	11,4	3,6	4,4	3,0
Lubelskie	abs. 1144	1046	487	376	117	19	33	14
	%%	100,0	46,6	35,9	11,2	1,8	3,2	1,3

dok.

Województwa	Ogółem zespołów	Razem o wiadomej powierzchni	Powierzchnia użytków rolnych w ha.					
			niżej 2 ha	2-5	5-10	10-15	15-50	50 i więcej
Białostockie	abs. 623	577	161	187	135	47	31	16
	%%	100,0	27,8	32,4	23,4	8,2	5,4	2,8
Wileńskie	abs. 1109	883	175	280	229	87	81	31
	%%	100,0	19,8	31,7	25,9	9,9	9,2	3,5
Nowogródzkie	abs. 849	735	216	238	150	41	52	38
	%%	100,0	29,4	32,4	20,4	5,6	7,1	5,1
Poleskie	abs. 967	859	228	297	167	61	55	51
	%%	100,0	26,6	34,6	19,5	7,0	6,4	5,9
Wołyńskie	abs. 1652	1504	670	536	212	33	40	13
	%%	100,0	44,5	35,6	14,1	2,2	2,7	0,9
Lwowskie	abs. 5403	4865	2486	1504	500	99	145	131
	%%	100,0	51,1	30,9	10,3	2,1	2,9	2,7
Stanisławowskie	abs. 2440	2151	1154	540	221	67	86	83
	%%	100,0	53,6	25,1	10,3	3,1	4,0	3,9
Tarnopolskie	abs. 1691	1472	628	449	183	48	57	107
	%%	100,0	42,7	30,5	12,4	3,2	3,9	7,3

*) Za zespół rolniczy uważa Gł. U. S. zespół rodzinny, podający jak o główne źródło utrzymania posiadanie ziemi lub pracę na roli w charakterze rolników samodzielnych (poza ogrodnictwem, leśnictwem i rybactwem). Liczba zespołów rolniczych odpowiada w przybliżeniu liczbie gospodarstw rolnych.

Gospodarstwa, posiadające mniej niż 2 ha użytków rolnych, stanowią wszędzie przeszło 1/4 część, a w niektórych województwach nawet przeszło połowę wszystkich gospodarstw (we lwowskim — 51,1%, w stanisławowskim — 53,6%). Gospodarstw małych o użytkach rolnych do 5 ha jest przeważająca większość we wszystkich województwach, szczególnie w tych właśnie województwach, gdzie rolnictwo wśród Żydów jest względnie bardziej rozpowszechnione (w woj. południowo-wschodnich).

tabl. 2

Żydowskie zespoły rolnicze zatrudniające i nie zatrudniające sił najemnych.

Województwa	Żydowskie zespoły rolnicze				
	Razem	Zatrudniające siły najemne		Nie-zatrudniające sił najemnych	
		l. abs.	%	l. abs.	%
Warszawskie	261	40	15,5	221	84,5
Kieleckie	925	93	10,0	832	90,0
Lubelskie	1144	53	4,6	1091	95,4
Białostockie	623	58	9,3	565	90,7
Wileńskie	1109	179	16,2	930	83,8
Nowogródzkie	849	147	17,3	702	82,7
Poleskie	967	102	10,6	865	89,4
Wołyńskie	1652	77	4,7	1575	95,3
Lwowskie	5403	1287	23,8	4116	76,2
Stanisławowskie	2440	500	20,7	1940	79,3
Tarnopolskie	1691	275	16,3	1416	83,7

Tabl. 3

Ludność w żydowskich zespołach rolniczych z podziałem na zatrudniające i nie zatrudniające sił najemnych.

Województwo	Ogółem			Zespoły zatrudn. siły najemne			Zespoły niezatrudn. sił najemnych		
	razem zespołów	ludność w zespół.	przeciętna liczba osób	ogółem zespołów	ludność w zespół.	przeciętna liczba osób	ogółem z spółów	ludność w zespół.	przeciętna liczba osób w zespół.
Warszawskie	261	1193	4,5	40	158	3,9	221	1035	4,7
Kieleckie	925	4325	4,7	93	394	4,2	832	3931	4,7
Lubelskie	1144	5655	4,9	53	247	4,7	1091	5408	5,0
Białostockie	623	2726	4,4	58	207	3,6	565	2519	4,5
Wileńskie	1109	4669	4,2	179	746	4,2	930	3923	4,2
Nowogródzkie	849	3593	4,2	147	564	3,8	702	3029	4,3
Poleskie	967	4389	4,5	102	385	3,8	865	4004	4,6
Wołyńskie	1652	7642	4,6	77	350	4,5	1575	7292	4,6
Lwowskie	5403	25663	4,8	1287	5831	4,5	4116	19832	4,8
Stanisławowskie	2440	10050	4,1	500	1818	3,6	1940	8232	4,2
Tarnopolskie	1691	7058	4,2	275	978	3,6	1416	6080	4,3

Przez ludność w zespole rozumie się członków zespołu a nie ogólną liczbę osób zatrudnionych w gospodarstwie. Przeciętna liczba członków zespołu jest mniejsza w zespołach zatrudniających siły najemne, niż w zespołach pracujących bez sił obcych.

2. Świadczenia przemysłowe wykupowane przez rzemieślników.

Poniżej podajemy liczby rzemieślników (wg wyznania) którzy wykupili świadectwa przemysłowe (dla przedsiębiorstw przemysłowych) na rok 1935 w woj. lubelskim — na podstawie sprawozdania Izby Rzemieślniczej w Lublinie za rok 1935. Dla innych województw odnośnych danych nie ma

Zawody	Ogółem rzem.			Rzem. — Żydzi			Rzem. — nie-Żydzi		
	Razem	w tym wykupili świad. przemysł.		Razem	w tym wykupili świad. przemysł.		Razem	w tym wykupili świad. przemysł.	
		l. abs.	%		l. abs.	%		l. abs.	%
Ogółem	43 950	11 470	26.1	19 543	7 361	37.8	24 407	4 109	16.8
Budowlana	3 307	335	10.1	925	159	17.2	2 382	176	7.4
w tym malarstwo	519	53	10.2	377	36	9.5	142	17	12.0
w tym mularstwo	1 883	122	6.5	108	13	12.0	1 775	109	6.1
Drzewna	8 194	873	10.6	1 562	335	21.4	6 632	538	8.1
w tym Bednarstwo	355	77	21.7	30	26	86.7	325	51	15.7
w tym Ciesielstwo	2 348	106	4.5	219	13	5.9	2 129	93	4.4
w tym Stolarstwo	4 132	563	13.6	1 256	271	21.6	2 876	292	10.1
Włókiennicza	8 442	3 334	39.4	6 153	2 768	45.0	2 289	566	24.7
w tym Krawiectwo	6 908	2 479	35.9	5 129	2 178	42.5	1 779	301	16.9
w tym Kuśnierstwo	649	375	57.7	255	132	51.4	394	243	61.7
Metalowa	6 529	1 453	22.2	1 207	532	44.2	5 322	921	17.3
w tym Blacharstwo	488	153	31.4	383	143	37.3	105	10	9.5
w tym Kowalstwo	4 934	875	17.7	221	90	40.8	4 713	785	16.6
w tym Ślusarstwo	678	210	31.0	261	103	39.5	417	107	25.7
Spożywcza	5 398	2 264	41.9	2 526	935	37.0	2 872	1 329	46.3
w tym Piekarnictwo	1 349	1 153	85.4	1 027	862	83.8	322	291	90.4
Skórzana	11 141	2 498	22.4	6 568	2 138	32.6	4 573	360	7.9
w tym Rymarstwo	549	177	32.2	340	153	44.9	209	24	11.5
w tym Szewstwo	9 167	1 528	16.7	4 854	1 211	24.9	4 313	317	7.3
Usługi osob.	939	713	76.1	602	494	82.2	337	219	64.9
w tym Fryzjerstwo	158	603	79.6	490	426	86.8	268	177	66.1

Jak widać, między poszczególnymi zawodami zachodzą poważne różnice. W niektórych drobna mniejszość, w innych przeważająca większość rzemieślników, wykupuje świadectwa przemysłowe. Różnice występują też między rzemieślnikami żydowskimi i chrześcijańskimi. Wśród rzemieślników żydowskich wykupujący świadectwa przemysłowe stanowią — 37,8% ogółu podczas kiedy wśród chrześcijan — tylko 16,8%. Rozpiętość ta nie jest wynikiem odmiennej struktury zawodowej rzemiosła chrześcijańskiego i żydowskiego, gdyż występuje ona również w poszczególnych zawodach, z wyjątkiem kilku o małej liczbie warsztatów.

Liczby rzemieślników, przytoczone w tablicy, obejmują zarówno rzemieślników t. zw. legalnych (posiadających karty rzemieślnicze) jak i nielegalnych. Na uwagę zasługuje fakt, że świadectwa przemysłowe wykupują w jednako- wym prawie stopniu rzemieślnicy legalni co nielegalni. Na ogólną liczbę 28.662 rzemieślników legalnych wykupilo świadectwa przemysłowe — 8.375 osób czyli 29,2%, na 11.399 nielegalnych — 3.095 osób czyli 27,1%.

3. Handlarze targowi.

Ogłaszając niektóre wyniki badań nad handlem targowym w Polsce, (por. zesz. 1 i 2 Biuletynu za r. 1936) podaliśmy ilu z jakich branż i miejscowości handlarzy targowych badanie nasz objęło. Niżej podajemy wyniki ankiety o strukturze branżowej handlarzy targowych według płci.

tabl. 1

Handlarze targowi wg płci i branży.

Branża	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	L. abs.	%	L. abs.	%	L. abs.	%
Ogółem	503	100.0	365	72.8	137	27.2
Obuwie	74	100.0	70	94.7	4	5.3
Got. ubranie	94	100.0	78	83.0	16	17.0
Bielizna	43	100.0	19	44.2	24	55.8
Galanteria	114	100.0	67	58.8	47	41.2
Manufaktura	79	100.0	55	69.6	24	30.4
Czapki	33	100.0	33	100.0	—	—
Inne	66	100.0	44	66.7	22	33.3

Udział kobiet w handlu targowym wynosi—jak widać—27 %. Sprzedają artykułów, w wyrobie których udział kobiet jest mały (gotowe ubrania, obuwie), zajmuje się mały odsetek kobiet, natomiast w handlu galanterią a w szczególności bielizną, kobiety są dość licznie reprezentowane. Sprzedają czapek zajmują się wyłącznie mężczyźni.

tabl. 2

Handlarze targowi wg płci i wieku.

Wiek	Handlarze					
	Razem		Mężczyźni		Kobiety	
	l. abs.	%	l. abs.	%	l. abs.	%
Ogółem	487	100.0	351	100.0	136	100.0
do 25 lat	42	8,6	23	6,5	19	14,0
26—30	65	13,4	48	13,7	17	12,5
31—40	159	32,6	121	34,5	38	28,0
41—50	120	24,6	89	25,4	31	22,8
51—60	76	15,6	55	15,7	21	15,4
61 i wyżej	25	5,2	15	4,2	10	7,3

60 % mężczyzn i 50 % kobiet znajduje się w grupie wieku od 31 do 50 lat. W najniższej grupie wieku (do 25 lat) kobiety są stosunkowo liczniej reprezentowane od mężczyzn. Na drugim krańcu szeregu w grupie wieku powyżej 61 lat jest również stosunkowo więcej kobiet.

tabl. 3

Handlarze targowi wg płci i lat pracy w handlu targowym.

Lata pracy	Handlarze					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	l. abs.	%	l. abs.	%	l. abs.	%
Ogółem	460	100.0	330	100.0	130	100.0
do 5	119	25,9	83	25,1	36	27,7
6—10	136	29,6	85	25,8	51	39,2
11—20	131	30,2	107	32,4	32	24,6
21 i wyżej	66	14,3	55	16,7	11	8,5

Więcej niż połowa ogółu handlarzy (55,5 %) zaczęła się trudnić handlem targowym w ostatnim dziesięcioleciu, 30 % pracuje już od 10 do 20 lat, a 14 % przeszło 20 lat. Jak wynika z tabl. 2, kobiety krócej zajmują się handlem targowym, niż mężczyźni.

U w a g a :

Różnice w poszczególnych tablicach między liczbami handlarzy (p. Biuletyn r. 1936 z. 2) pochodzą stąd, że nie uzyskaliśmy we wszystkich ankietach odpowiedzi na wszystkie pytania.

4. Przeciętne płace tygodniowe w zawodach przemysłu drzewnego w Warszawie.

Robotnicy w zawodach przemysłu drzewnego otrzymują na ogół płace od godziny i tak np. w stolarstwie meblowym—zł. 0,80 za godzinę, w stolarstwie budowlanym—zł. 1,25—1,40, przy wyrobie skrzyń — zł. 1.— Są jednak w tym przemyśle zawody w których obowiązują płace akordowe, np. w wytwórniach obcasów drewnianych, gdzie robotnicy otrzymują w sezonie 25—30 gr. od tuzina par obcasów drewnianych, w szklarstwie, gdzie otrzymują od metra szkła 70—80 gr. itp.

Młodociani, podobnie jak w innych przemysłach, otrzymują płace tygodniowe.

Niżej podajemy przeciętne zarobki robotników w przemyśle drzewnym przy pełnym tygodniu pracy.

(Patrz tabl. str. 8)

W stolarstwie i szklarstwie budowlanym praca ma charakter sezonowy, a wielkość sezonu zależy od rozmiarów

Zarobki tygodniowe (przy pełnym tygodniu pracy) w złotych.

Zawody	R o b o t n i c y			Młodociani		
	wykwalifikowani		pomocnicy	rok pracy		
	I kat. a)	II kat.		I	II	III
Stolarstwo:						
budowlane ^{b)}	50-60	38-42	25-30	6-7	8-10	11-15
meblowe ^{c)}	40	30	18-24	5-6	7-8	10-15
Wyrób skrzyń ^{d)}	35-43	25	—	5-6	10	20
Wyrób drewn. obcasów	30	—	10-15	5-6	—	—
Tokarstwo	25	—	15	e)	—	—
Galanteria mebl. (ramy do lusterek, obrazów, szafki zegarowe, skrzynki radiowe i i.)	25	—	12-15	e)	—	—
Tapicerstwo	30	20	—	5-6	—	—
Szklarstwo budowl.	30-35	—	—	e)	—	—
Szczotkarstwo	40	20-28	5	5 f)	—	—

a) Liczba robotników I kat. jest niewielka. b) 8 godzin pracy dziennie. c) 9-10 godzin pracy dziennie. d) 8 godzin pracy dziennie. e) W tokarstwie, galanterii meblowej i szklarstwie budowl. nie ma młodocianych. f) Młodociani już w pierwszym roku pracy pełni funkcje pomocnika.

rów ruchu budowlanego. W pozostałych zawodach praca odbywa się przez cały rok, ale są okresy mocniejszego i słabszego zatrudnienia.

Do najliczniejszych, wśród podanych w tablicy zawodów, należą: stolarstwo budowlane (około 350 robotników żydowskich) i stolarstwo meblowe (około 200 robotników). Wśród robotników zorganizowanych dość liczną grupę stanowią stolarze, wyrabiający skrzynie; jest ich blisko 60 osób.

Robotników, otrzymujących płace I kategorii, jest mało w stosunku do ogółu zatrudnionych w danym zawodzie. W stolarstwie budowlanym na około 300 robotników zorganizowanych, 30 należy do I kategorii, 50 — do

II-ej. Wśród stolarzy meblowych robotnicy I-ej kategorii stanowią około 20 % ogółu robotników w tym zawodzie.

Źródło: Dane Powszechnego Związku Zawodowego Robotników Przemysłu Drzewnego w Polsce, oddział w Warszawie, Elekoralna 14.

5. Hachszara w Polsce.

Organizacje propalestyńskie prowadzą obozy pracy, w których muszą przebywać przez pewien okres czasu kandydaci na emigrantów do Palestyny, chcący otrzymać certyfikat (prawo wjazdu) dla emigranta-robotnika. Pobyt w obozie pracy ma być przygotowaniem (w hebr. „hachszara”) do pracy w Palestynie.

W obecnym zeszycie ogłaszamy dane dotyczące obozów (grup) pracy, prowadzonych przez najliczniejszą organizację, „Hechaluc-Pionier”, w których przebywa około 60 % wszystkich uczestników „hachszary”.

Dane opracowane na podstawie ankiety Centralnego Wydziału Palestyńskiego, przeprowadzonej w grudniu 1935. Źródło wszystkich tablic „Hahachszara bemisparim” (w hebrajskim) zeszyt II. — 1936 r.

tabl. I

Wiek i płeć przebywających na hachszarze.

P ł e ć	Ogółem	W i e k					28 i więcej
		18-20	21-23	24-25	26-27		
Mężczyźni	abs.	4.069	611	1.758	787	511	402
	%	100,0	15,0	43,2	19,3	12,6	9,9
Kobiety	abs.	3.394	438	1.798	718	290	150
	%	100,0	12,9	53,0	21,1	8,6	4,4
Razem	abs.	7.463	1.049	3.556	1.505	801	552
	%	100,0	14,1	47,6	20,2	10,7	7,4

Na „hachszarę” przyjmuje się młodzież w wieku lat 18—28. Rzadko przyjmuje się ludzi w wieku powyżej lat 28. Zachodzi jeszcze różnica między wiekiem kobiet i mężczyzn przebywających w obozach. Kobiety są względnie słabiej reprezentowane w najniższej i w dwóch najwyższych grupach wieku. Za to w grupach środkowych w wieku 21—25 lat znajduje się 74,1 % wszystkich kobiet i tylko 62,6 % wszystkich mężczyzn.

tabl. 2

Zajęcia przed przybyciem na hachszarę.

P ł e ć		Z a j ę c i a			
		Razem	Praca w zawodzie	Czarna robota	Bez pracy
Mężczyźni	abs.	4069	2495	308	1266
	%%	100,0	61,4	7,5	31,1
Kobiety	abs.	3394	1704	108	1582
	%%	100,0	50,2	3,2	46,6
Razem	abs.	7463	4199	416	2848
	%%	100,0	56,2	5,6	38,2

tabl. 2a

Posiadający zawód wg poszczególnych zawodów.

Mężczyźni:

Zajęcie	Ogółem	Krawiectwo	Szewstwo	Cholewkarstwo	Stolarstwo	Ślusarstwo i elektr.	Murarstwo i malarst.	Piekarstwo i rzeźn.	Rolnictwo	Wolne zaw.	Różne
Abs.	2.495	526	158	136	482	280	122	124	140	59	468
%%	100,0	21,1	6,3	5,5	19,3	11,2	4,9	4,9	5,6	2,4	18,8

tabl. 2b

Kobietv:

Zajęcie	Ogółem	Krawiectwo i bieleźniarstwo	Rolnictwo	Wolne zawody	Inne
abs.	1.704	1.432	41	50	181
%%	100,0	84,1	2,4	2,9	10,6

Dane o zawodach nie są ścisłe. Względnie duży udział stolarzy, ślusarzy i elektrotechników daje się wytłumaczyć tym, że młodzież przygotowująca się do emigracji uczy się szczególnie tych zawodów. U kobiet tylko krawiectwo i bieleźniarstwo odgrywają znaczącą rolę.

tabl. 3

Członkowie hachszary wg zajęć rodziców.

Zajęcia rodziców	abs.	%
Rzemieślnicy	1.510	21,0
Robotnicy	544	7,6
Kupcy	2.181	30,4
Drobni kupcy	721	10,0
Wolne zawody	219	3,1
Różne i niewiadome	1.615	22,5
Bez zajęcia	390	5,4
Razem	7.180	100,0

tabl. 4.

Członkowie hachszary wg wykształcenia.

Razem	Domowe	Szkoła powszechna	Szkoła średnia	Szkoła wyższa
7.463	983	5.821	650	9
100,0	13,2	78,0	8,7	0,1

6. Uczniowie-Żydzi w szkołach powszechnych.

W r. 1934/35 było w Polsce 27.757 szkół powszechnych w tym prywatnych — 1.395. Uczniów uczęszczało do szkół publicznych^{a)} 4.516.714 a do prywatnych — 138.665. Dominującą rolę — jak widzimy — odgrywają szkoły publicz-

a) Szkoły utrzymane wspólnie przez państwo i samorząd terytorialny (w woj. śląskim — przez Urząd Wojew. Śląski i samorząd terytorialny).

ne, które stanowią 95% ogółu szkół powszechnych i kształcą 97% ogółu uczniów. Udział Żydów w szkolnictwie powszechnym ilustruje tabl. 1.

tabl. 2

Uczniowie-Żydzi w szkołach powszechnych

r. 1934/35

Województwa	Ogółem	w tym Żydzi	
	uczniów	l. abs.	%
Wszystkie szkoły			
Ogółem	4 655 379	425 566	9,1
Miasta	1 283 231	321 466	25,0
Wieś	3 372 148	104 100	3,1
Centralne	2 073 236	245 313	11,8
w tym m. Warszawa	137 725	42 232	30,6
Wschodnie	752 935	75 987	10,1
Zachodnie	696 668	3 939	0,5
Południowe	1 132 540	100 327	8,9
Szkoly publiczne			
Ogółem	4 516 714	343 671	7,6
Miasta	1 173 350	249 120	21,2
Wieś	3 343 364	94 551	2,8
Centralne	2 007 787	200 955	10,0
w tym m. Warszawa	117 006	3 206	25,8
Wschodnie	713 118	44 046	6,2
Zachodnie	679 636	3 162	0,4
Południowe	1 116 173	95 508	8,6
Szkoly prywatne			
Ogółem	138 665	81 895	59,1
Miasta	109 881	72 346	65,8
Wieś	28 784	9 549	33,2
Centralne	65 449	44 358	67,8
w tym m. Warszawa	20 719	12 025	58,0
Wschodnie	39 817	31 941	80,2
Zachodnie	17 032	777	4,5
Południowe	16 367	4 819	29,4

Jak widzimy z powyższej tablicy, Żydzi stanowią ogółem w szkołach powszechnych - 9,1% przyczem w szkołach publicznych - 7,6% w szkołach zaś prywatnych - 59,1%. W poszczególnych grupach województw odsetek uczniów-Żydów kształtuje się różnie, na ogół zależnie od odsetka ludności żydowskiej, jednakże we wszystkich województwach odsetek uczniów-Żydów w szkołach prywatnych znacznie przewyższa odsetek ludności żydowskiej.

Tabl. 2 ilustruje podział młodzieży żydowskiej i nieżydowskiej, między publiczne i prywatne szkoły powszechne.

tabl. 2

Uczniowie (Żydzi, nie-Żydzi) w szkołach publicznych i prywatnych (w odsetkach)

1934/35

Województwa	Ż y d z i		N i e-Ż y d z i	
	szkoły publiczne	szkoły prywatne	szkoły publiczne	szkoły prywatne
Ogółem	80,8	19,2	98,6	1,4
M. st. Warszawa	71,5	28,5	90,9	9,1
Warszawskie	91,4	8,6	98,9	1,1
Łódzkie	80,2	19,8	98,9	1,1
Kieleckie	92,7	7,3	99,6	0,4
Lubelskie	92,2	7,8	99,7	0,3
Białostockie	53,3	46,7	99,2	0,8
Centralne	81,9	18,1	98,5	1,5
Wileńskie	43,7	56,3	98,2	1,8
Nowogródzkie	57,0	43,0	99,5	0,5
Poleskie	57,7	42,3	99,2	0,8
Wołyńskie	71,6	28,4	98,6	1,4
Wschodnie	58,0	42,0	98,9	1,1
Poznańskie	87,4	12,6	99,2	0,8
Pomorkie	93,0	7,0	98,8	1,2
Śląskie	75,6	24,4	97,8	2,2
Zachodnie	80,2	19,8	97,7	2,3
Krakowskie	90,4	9,6	99,4	0,6
Lwowskie	96,9	3,1	98,8	1,2
Stanisławowskie	97,3	2,7	98,2	1,8
Tarnopolskie	94,4	5,6	98,9	1,1
Południowe	95,2	4,8	98,9	1,1

Jak wykazuje tabl. 2, prywatne szkolnictwo powszechne odgrywa wśród Żydów bardzo poważną rolę, kształci bowiem około 20,0% młodzieży żydowskiej, uczęszczającej do szkół powszechnych. Najwyższy odsetek uczniów-Żydów w prywatnych szkołach powszechnych wykazują te województwa, w których silnie jest rozwinięte szkolnictwo społeczne (w języku żydowskim i hebrajskim), a więc woj. wileńskie (56,3%), białostockie (46,7%), nowogródzkie (43,0%), poleskie (42,3%), wołyńskie (28,4%), najniższy zaś — województwa południowe (4,8%). W Warszawie uczęszcza do szkół prywatnych 28,5% uczniów-Żydów, uczących się w szkołach powszechnych.

Źródło: Statystyka szkolnictwa 1934|35 (Statystyka Polska St serja C z. 38-
Gł. U. St.)

7. Korzystający z pomocy na święta wielkanocne.

Za pewną miarę, ilustrującą stopień zubożenia ludności, może służyć liczba zwracających się po pomoc do instytucji opieki społecznej.

Wśród ludności żydowskiej szczególnie rozpowszechnione jest udzielanie pomocy niezamożnym w okresie świąt wielkanocnych. Zapomóg na święta w postaci pieniędzy i żywności udzielają Żydowskie Gminy Wyznaniowe, instytucje opieki społecznej oraz specjalnie w tym celu zawiązujące się komitety prywatne.

Ogłaszamy niżej niektóre dane o rozmiarach pomocy na święta wielkanocne w r. 1934.¹⁾

¹⁾ Dane zebrał B. E. S. drogą anklety. Por. Dr. S. Berkowicz „Akcja zapomogowa na Wielkanoc” Zagadnienia Gospodarcze zeszyt 1-2 1935 r.

tabl. 1

Liczba petentów i wspartych.

Grupy województw Liczba ludności żydowskiej	Liczba miast zbadanych	Petenci		Wsparci	
		L. rodzin w tys.	odsetek ludności żyd. *)	L. rodzin w tys.	odsetek ludności żyd. *)
Ogółem	285	47,7	26	43,0	23
Centralne	163	24,8	24	21,5	21
Wschodnie	64	8,7	23	8,0	22
Południowe	58	14,2	31	13,5	30
— 1.000	112	3,7	22	3,2	18
— 5.000	142	20,8	25	18,0	22
— 10.000	17	7,0	25	6,4	23
— 30.000	14	16,2	29	15,4	27

*) Odsetek otrzymano po przeliczeniu rodzin na liczbę osób i ustaleniu (szacunkowym) liczby ludności żydowskiej w badanych miastach. Odsetek ma tylko wartość przybliżoną.

tabl. 2

Suma i przeciętna liczba zapomóg w poszczególnych grupach województw.

Grupy województw	Razem zł. (w tys.)	Przeciętnie na rodzinę w zł.
Ogółem	337,5	7,8
Centralne	155,0	7,2
Wschodnie	66,0	8,2
Południowe	116,5	8,6

Do przytoczonych liczb należy dodać następujące uwagi:

Badanie nie mogło uchwycić wszystkich form pomocy tak, że liczby podane nie obejmują wszystkich petentów, względnie wspartych.

Różnice między odsetkami petentów i wspartych w stosunku do ludności żydowskiej dla poszczególnych grup miejscowości, nie mogą same służyć za miarę większego lub mniejszego zubożenia ludności pewnej dzielnicy lub grupy miast. Mogą one wynikać z innych przyczyn nieujawnionych w badaniu.

8. Wyniki wyborów do Wyznaniowej Gminy Żydowskiej w Warszawie w latach 1924, 1931 i 1936.

Wybory do Wyznaniowej Gminy Żydowskiej w Warszawie odbyły się w Polsce Niepodległej trzy razy: 15 czerwca 1924 r., 27 maja 1931 r. oraz 6 września 1936 r.

Poniżej podajemy frekwencję oraz wyniki tych wyborów.

tabl. 1

Liczba uprawnionych i liczba oddanych głosów w latach 1924, 1931 i 1936.

	1924	1931	1936
	w tysiącach		
L. uprawnionych	55,5	69,0	96,0
L. oddanych			
głosów	25,0	20,4	40,7
%	45,0	29,5	42,4

Jak widzimy z tabl. 1, liczba wyborców do Wyznaniowej Gminy Żydowskiej wzrosła od r. 1924 o 73%. Na wzrost ten składa się w niemałym stopniu dokładniejsze sporządzanie list uprawnionych do głosowania.

tabl. 2

Wyniki wyborów.

L a t a	1924		1931		1936	
	L. man- datów	L. głosów (w tys.)	L. man- datów	L. głosów (w tys.)	L. man- datów	L. głosów (w tys.)
Ogółem	50	25,0	50	20,4	50	40,7
Aguda	17	8,0	20	6,8	12	8,3
Religijni bezp.	3	1,4	2	0,8	—	*
Mizrachi	5	2,3	4	1,7	4	3,3
Syjonisci	14	6,2	12	4,5	11	7,8
Rewizjonisci	—	—	—	—	1	1,2
Poale-Syjon-Prawica	—	0,2	—	0,2	2	2,0
Folkiści, Demokr.	3	1,4	4	1,4	1	1,0
Bund	5	2,4	**)	**)	15	10,8
Poale-Syjon-Lewica	2	1,2	1	0,7	1	0,9
Asymilatorzy	—	0,6	1	0,7	—	—
Inst. filantr. osoby prywat.	1	0,7	6	2,4	3	2,9
Inne (bez mandatów)	—	0,6	—	1,2	—	2,4

*. Głosy, które padły, na rozmaite drobne ugrupowania religijne umieszciliśmy w rubryce „inne”.

***) „Bund”, w r. 1931 nie brał udziału w wyborach.

Najwyższą frekwencją głosujących wykazały się wybory w r. 1924 (45,0% ogółu uprawnionych do głosowania), najniższą zaś wybory w r. 1931 (29,5%) do czego się niewątpliwie przyczynił bojkot wyborów przez „Bund” i skrajną lewicą. Wybory w r. 1936 odznaczyły się najwyższą liczbą absolutną głosujących, mianowicie, głosowało wówczas 40,7 tys. wobec 25,0 tys. w r. 1924 i 20,4 tys. w r. 1931.

Tablica 2. przedstawia liczbę głosów oraz mandatów uzyskanych przez poszczególne ugrupowania, biorące udział w wyborach w latach 1924, 1931 i 1936. Wyniki wyborów w r. 1936 wykazują następujące zmiany w stosunku do poprzednich wyborów: spadek liczby mandatów Agudy, Syjonistów oraz Folkistów przy względnym spadku liczby gło-

sów, znaczny wzrost głosów i mandatów Bundu oraz powien wzrost Poale-Syjon (prawicy).

9. Zatrudnieni w handlu.

Z ankiety, przeprowadzonej w r. 1934 przez Centralę Związku Kupców w przedsiębiorstwach handlowych, a opracowanej przez B. E. St. przy tow. „Cekabe”, wyjmujemy niektóre dane dotyczące zatrudnionych w handlu.

Ankieta objęła 658 przedsiębiorstw żydowskich w 20 miastach, przeważnie średnich.

tabl. 1.

Zatrudnieni w przedsiębiorstwach handlowych z podziałem na właścicieli, pomagających członków rodziny i najemnych pracowników.

Kat. świad. przem.	L. przedsiębior.	Z a t r u d n i e n i							
		ogółem		Właściciele *)		Czł. rodziny		pracown. najemni	
		l. abs.	%	l. abs.	%	l. abs.	%	l. abs.	%
Ogółem	658	2004	100,0	675	33,6	843	42,1	486	24,3
II	183	711	100,0	185	26,0	185	26,0	341	48,0
III	295	838	100,0	313	37,4	393	46,9	132	15,7
IV	180	455	100,0	177	38,9	265	58,2	13	2,9

*) Liczba właścicieli jest wyższa od liczby przedsiębiorstw, gdyż wiele przedsiębiorstw ma po kilku właścicieli (spółki).

tabl. 2.

Przedsiębiorstwa wg liczby zatrudnionych.

Kat. świad. przem.	Liczba przedsiębior.	L. zatrudnionych							
		1	2	3	4	5	6	7	8
		L. przedsiębiorstw							
Ogółem	658	28	235	209	103	49	23	5	6
II	183	—	27	53	43	29	22	4	5
III	295	23	112	106	41	10	1	1	1
IV	180	5	96	50	19	10	—	—	—

Jak widać z tabl. 1, odsetek pracowników najemnych nawet w przedsiębiorstwach kategorii wyższych jest niski. W przedsiębiorstwach kategorii IV nie ma prawie zupełnie sił najemnych. Przeciętnie na jedno przedsiębiorstwo wypada zatrudnionych — 3,0 osób, w przedsiębiorstwach kat. II — 3,9, kat. III — 2,8, kat. IV — 2,5 osób. Najemnych pracowników wypada na jedno przedsiębiorstwo: 0,74 osób w przedsiębiorstwach kat. II, 0,45 w przedś. kat. III i 0,07 osób w przedś. kat. IV. Mimo słabego korzystania z sił najemnych są jednak przedsiębiorstwa, które zatrudniają po kilka osób (członków rodziny) i to nawet przedsiębiorstwa kat. niższych.

Wśród zbadanych przedsiębiorstw kat. IV 29 jest nawet takich o których możnaby powiedzieć, że są przedludnione, bo zatrudniają po 4,5 osób. Typowymi w tej kategorii są przedsiębiorstwa zatrudniające po 2—3 osoby.

Niżej przytaczamy tablice ilustrujące płeć i wiek zatrudnionych w przedsiębiorstwach handlowych, lata pracy właścicieli, pomagających członków rodziny oraz pracowników najemnych.

tabl. 3.

Zatrudnieni w przedsiębiorstwach handlowych (właściciele, członkowie rodziny, pracownicy najemni) wg wieku i płci.

Płeć	L. zatrudn.	W wieku lat								
		do 14	—16	—18	—21	—25	—30	—50	—60	pow. 60
Ogółem	2004	26	58	175	184	221	260	689	249	142
Mężczyźni	1256	15	32	106	84	120	161	448	181	109
Kobiety	748	11	26	69	100	101	99	241	68	33

tabl. 4.

Zatrudnieni w przedsiębiorstwach handlowych wg lat pracy w handlu z podziałem na właścicieli, pomagających członków rodziny i pracowników najemnych.

Wyszczególnienie	Ogółem	L a t a p r a c y							
		— 5	—10	—20	—30	—40	—50	pow. 50	npd.
		z a t r u d n i e n i							
Ogółem	2004	471	419	489	332	168	93	7	25
Właściciel	675	24	47	161	222	130	75	7	9
Pomag. czł. rodzin	843	281	213	196	96	30	14	—	13
Pracown. najemni	486	166	159	132	14	8	4	—	3

10. Warunki mieszkaniowe młodocianych robotników z prowincji pracujących w Warszawie.

Wśród 986 odpowiedzi z Warszawy na ankietę B. E. S. o warunkach życia i pracy młodocianych robotników żydowskich, znajduje się 150 ankiet wypełnionych przez młodocianych przybyłych do Warszawy z prowincji.

Młodociani ci znajdują się na ogół w warunkach odmiennych, niż ich towarzysze warszawscy, którzy najczęściej mieszkają i mają utrzymanie w domu u rodziców.

Poniżej przytaczamy dane ilustrujące warunki mieszkaniowe młodocianych przybyłych do Warszawy z prowincji.

tabl. 1.

Młodociani wg położenia mieszkania.

Płeć	L. młodocianych zamieszkujących:				
	Ogółem	suterynę	parter	piętro	b. d.
Ogółem	150	12	46	72	20
Mężczyźni	101	8	30	46	17
Kobiety	49	4	16	26	3

Młodociani na ogół mieszkają kątem przy rodzinach na t. zw. pomieszczeniach. Tylko 6 badanych zamieszkuje wspólnie z jednym albo kilkoma towarzyszami oddzielny pokój. Charakterystyczne, że wszyscy 6 są pracownikami handlowymi.

58 młodocianych (45 proc.) mieszka w suterynach i na parterze — a więc w mieszkaniach najmniej zdrowych, przeważnie ciemnych i wilgotnych.

tabl. 2.

Młodociani wg liczby osób z którymi sypiają w jednym pokoju.

Płeć	L. osób, które sypiają w jednym pokoju (wraz z badanymi)							
	Ogółem	1	2	3	4	5	6	b. d.
		L. młodocianych.						
Ogółem	150	18	27	38	19	13	22	13
Mężczyźni	101	9	19	27	12	8	15	11
Kobiety	49	9	8	11	7	5	7	2

Jak widać, tylko niewielki odsetek młodocianych sypia pojedynczo w pokoju, większość (67,1) sypia w trójkę i więcej w jednym pokoju.

tabl. 3.

Młodociani wg liczby osób z którymi sypiają w jednym łóżku.

Płeć	L. osób które sypiają w jednym łóżku				
	Ogółem	1	2	3	b. d.
		L. młodocianych			
Ogółem	150	83	50	5	12
Mężczyźni	101	51	36	5	9
Kobiety	49	32	14	—	3

Z oddzielnego łóżka korzysta — jak widzimy z powyższej tablicy — stosunkowo znaczny odsetek, bo 60 proc. badanych. (Wśród ogółu badanych młodocianych odsetek ten jest znacznie niższy i wynosi około 40 proc.). Należy bowiem pamiętać, że są to obcy, którzy odnajdują specjalne miejsce do spania.

Jak wynika z danych przytoczonych w powyższych tablicach, kobiety znajdują się na ogół w lepszych warunkach mieszkaniowych.

Tab. 4 ilustruje rolę jaką odgrywa wydatek na komorne w budżecie młodocianego.

tabl. 4.

Młodociani wg wysokości komornego (w proc. zarobku miesięcznego).

P ł e ć	Komorne w % miesięcznego zarobku						
	Ogółem	0	do 10%	do 20%	do 30%	30% i więcej	b. d.
	L. młodocianych						
Ogółem	150	39	17	53	18	2	21
Mężczyźni	101	21	17	38	9	2	14
Kobiety	49	18	—	15	9	—	7

Jak widzimy z powyższej tablicy, 30,0 proc. młodocianych o których mamy dane, nie płaci wcale komornego. Mieszkają u majstra (34) albo u krewnych (5). Powyżej 50 proc. (54,3 proc.) zbadanych płaci do 20 proc. swych zarobków miesięcznych za komorne; 15 proc. młodocianych płaci nawet ponad 20%. Najwyższe komorne jakie podają młodociani wynosi — 20 zł., najniższe zaś — 5 zł. miesięczne

II. Periodyczne wydawnictwa żydowskie w Polsce*).

tabl. 1

Czasopisma w latach 1932-1935.

Język	R O K :			
	1932	1933	1934	1935
Ogółem	1831	1855	1859	2186
%	100,0	100,0	100,0	100,0
żyd. i hebr.	94	80	79	102
%	5,1	4,3	4,2	4,7
w tym:				
żydowskie	84	73	72	88
%	4,6	3,9	3,8	4,0
hebrajskie	9	7	7	14
%	0,5	0,4	0,4	0,7
nieżydow.	1738	1775	1780	2084
%	94,9	95,7	95,8	95,3

*) Źródło tablic: Statystyka Druków za lata 1932 — 1935, Główny U.ząd Statyst.

Tabl. 1 daje przegląd liczby czasopism za lata 1932-1935. Od 1932 r. uważa się za istniejące czasopismo tylko takie wydawnictwo, które figuruje w rejestrze na dzień 31.XII. roku sprawozdawczego.

tabl. 2

Czasopisma w latach 1926-1935.

Język	R O K :									
	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Ogółem	1771	1975	2353	2329	2349	2406	2503	2572	2566	2854
%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
żyd. i hebr.	127	154	195	146	138	149	158	135	120	155
%	7,1	7,8	8,2	6,2	5,9	6,2	6,2	5,2	4,6	5,4
w tym:										
żydowskie	110	139	171	127	122	136	139	116	106	130
%	6,2	7,0	7,2	5,4	5,2	5,7	5,5	4,5	4,1	4,5
hebrajskie	17	15	24	19	16	13	19	19	14	25
%	0,9	0,8	1,0	0,8	0,7	0,5	0,7	0,7	0,5	0,9
nieżydow.	1644	1821	2158	2183	2211	2257	2345	2437	2446	2699
%	92,9	92,2	91,8	93,8	94,1	93,8	93,8	94,8	95,4	94,6

W tabl. 2 jest uwzględniony ruch czasopism w dziesięcioleciu 1926 — 1935 przy przyjęciu definicji czasopisma z lat 1925 — 1931, kiedy za czasopismo istniejące uważano takie, które w roku sprawozdawczym wydało co najmniej jeden numer.

Udział żydowskich czasopism w ogólnym ruchu wydawniczym na ogół maleje. W r. 1935 następuje lekki wzrost w stosunku do dwóch lat poprzednich. Ogólna liczba czasopism żydowskich natomiast waha się z roku na rok.

(Patrz tabl. 3, str. 24)

Wymieniamy tylko te działy, w których występuje co najmniej jedno czasopismo żydowskie. Z tabl. 3 widać, że różniczkowanie żydowskich czasopism pod względem treści jest daleko mniejsze, niż czasopism nieżydowskich. Pewne działy wogóle nie są reprezentowane, a inne — słabo. O ile pisma ogólnoinformacyjne stanowią tylko 25% wśród nieżydowskich, to wśród żydowskich do tego rodzaju pism należy 34 ogólnej liczby.

W języku hebrajskim ukazują się pisma wyłącznie treści ogólnoinformacyjnej i pisma dla młodzieży i dzieci.

Tab. 3

Czasopisma w r. 1935 według treści.

Język	T r e ś c z a s o p i s m														
	Ogółem	Całkowita liczba naukowa	Religijne	Medycyna i higiena	Gospod. ogólny	Ogólnoinformacyjne	Humorystyczne	Teatr i sztuka	Wychowanie i osiadałki	Pisma wyd. przez młodzież	Pisma dla dzieci i młod.	Technika i przemysł	Sport	Organizacja zawodowa	Inne
Ogółem	2186	138	262	73	128	598	38	46	76	166	53	83	38	128	359
%	100,0	6,3	12,0	3,4	5,9	27,4	1,7	2,1	3,4	7,6	2,4	3,8	1,7	5,9	16,4
żyd. i hebr.	102	1	2	1	1	77	2	1	3	4	7	1	1	1	—
%	100,0	0,9	1,9	0,9	0,9	75,5	1,9	0,9	2,9	3,9	7,6	0,9	0,9	0,9	—
w tym:															
żydowskie	88	1	2	1	1	69	2	1	2	1	5	1	1	1	—
hebrajskie	14	—	—	—	—	8	—	—	1	3	2	—	—	—	—
nieżydow.	2084	137	260	72	127	521	36	45	73	162	46	82	37	127	359
%	100,0	6,5	12,5	3,5	6,1	25,0	1,8	2,2	3,5	7,8	2,2	3,9	1,7	6,1	17,2

111/1990/80

red. odp. S. Luksenburg

Cena zeszytu—1 zł.

Prenumerata: kwartalnie—zł. 2.40, półrocznie—4.80, rocznie—9.—

Dla studentów prenumerata ulgowa:

kwartalnie—zł. 1.20, półrocznie—2.40, rocznie—4.50

Redakcja i administracja — Warszawa, Wielka 23 m. 4.

Tel. 6.99-81